

Függelék *A boszorkány mint önéletrajzi alteregó Czóbel
Minka költészetében* című dolgozathoz

Jelige: Zsálya

Megjegyzés:

Az 1., 3., 9., 11., 15. és 17. számú versek forrása: CZÓBEL Minka, *Fehér dalok*, Bp., Singer-Wolfner, 1894.

A 2. és 6. számú versek forrása: CZÓBEL Minka, *A virradat dalai*, Bp., Franklin, 1896.

A 4., 5., 7., 8., 10., 12. és 13. számú versek forrása: CZÓBEL Minka, *Opálok: Költemények*, Bp., Franklin, 1903.

Az 14. számú vers forrása: CZÓBEL Minka, *Boszorkány-dalok*, vál. PÓR Péter, Bp., Szépirodalmi, 1974.

A 16. számú vers forrása: CZÓBEL Minka, *Ujabb költemények*, Bp., Singer-Wolfner, 1892.

1. Tört sugárban

Ismét csak üldöz a régi talány:

Ki jön ott szembe? – Én magam talán?

Bokrok aljából fehérén kiválva,

Jövőm emléke, múltamnak árnya,

Sűrűdnek, szétfolynak a köd-alakok,

Köztük oly szörnyen elhagyva vagyok.

Mindegyik lelkem egy szétkapott része,

Csak meg ne lássanak, ne vegyenek észre!

Hogy vergődik, röpked a széttépett lélek!

De hisz' voltam, leszek, hisz' érzem, hogy élek.

Megálljatok!! nem – elsuhan előlem –

Feltűnik a hold egy fényes felhőben.

2. Kik erre jártak

Távol hegyek sötétlő kékje

Elfedte a napot,

Terjed az alkony fátyolszárnya

A táj oly elhagyott.

Sovány, halvány-zöld rozsvetés közt,

Ingó kalász alatt

Kigyózó út hosszú vonalja

Lágyan siklik, halad.

Egy árva lélek sem jár erre,

– Nyomasztó tompa csend, –

De ott, e közelgő jelenség.

Szent Isten! Mit jelent?

Jönnek, jönnek, de testük nincsen, –

Mindannyi árnyalak;

Haladnak, majd egymásba folynak,

Majd széjjeloszlanak.

Mind, kik valaha erre jártak,
Ifjú, öreg, gyerek, –
Egyszerre csak a sokaságban
Magamra ismernek.

Jövők – nem egy, de száz ablakban,
S itt *az* vagyok talán
Ki voltam régmúlt alkonyatkor,
Régmúlt nap hajnalán.

Kezem kinyújtom: állj meg, állj meg!
Várj! megszólítalak. –
Mint repülő árny siklik rajtam
Keresztül az alak.

S a többi mind – egy fény, egy árnyék –
– Felcsillanó habok,
Eltűntek már. – Az út oly néma
A táj oly elhagyott.

Az útnak vége, haza értem
Rég eltűnt a sereg. –
S én úgy érzem: egy új alakban
Ismét velük megyek.

3. Idegen vendég

Magányos kerti úton

Elsárgult levelek,

Zöld nyár forró hevében

Már ősz jelentenek.

Hullámozó déli fényben

– Csodás – hogy kelnek-járnak

A múltból ide tévedt

Szétfoslott, könnyű árnyak.

Egykor ezek mind *voltak*,

Egykor mind *itten* éltek,

Közöttük mit akarsz itt

Idegen kóbor lélek?

Árnyak közé vegyül most

Az újabb árny-alak:

„Ki vagy?” „Hát meg nem ösmersz?””

„Én vagyok *te* magad!””

4. Boszorkányszárny

Egyedül egyedül a világot járja

Földi lény, földi szív

Sohsem lehet párja.

Annyi ha meglehet,

Hogy ép múltoképen

Szerelem csillan fel

Egy vagy más szemében.

De ő nem felelhet,

De ő meg nem állhat,

Szárnya repülése

Másra sohsem várhat.

Miért tétovázna?

De minek is várna?

Boszorkány leánynak

Legjobb társ a szárnya.

5. Ködvirágok

Ködvirágok,

Boszorkányok

Szálljunk, szálljunk csendes éjbe,

El sem árúl,
Meg se bámul
Szétsugárzó csillagfénye.

Madár szárnya,
Fáknak árnya,
Puha ködben minden alszik,
Csöndes éjbe
Köd fehérbe
Szárnyunk röpte nem is hallszik.

Avar zörren,
Levél csörren,
Dombtetőn górók merednek,
De túl,
A ködfátyolon túl
Szép tündéerkertek nevetnek.

Szálljunk, szálljunk,
Fátyol szárnyunk,
Nincs lefogva, nincs lekötve,
Ködvirágok,
Boszorkányok,
Szálljunk, szálljunk be a ködbe.

6. A Norna éneke

Csak be a ködbe!

Hisz köd az élet,

Belé napsugár

Alig hogy téved.

Csak rémület-szülő

Sötétlő árnyak,

Tán körvonalja

Kiszáradt fáknak?

És amott távol

A ködön keresztül,

Tán örök tavasznak

Visszfénye rezdül?

Csak be a ködbe! –

Pihenni vágyom.

Az élet fáraszt.

Meglep az álom.

Kitérés nincsen,

Csak be a ködbe!

Rövid időre?

Vagy mindörökre?

7. Az erősebb tűz

Kimondták a szörnyű ítéletet:

«Kegyelmet adjunk néki? – Nem lehet! »

Magasan összehordva áll a máglya,

A boszorkány körül már felcsap lángja.

És terjednek a lángok, nő a tűz,

De érintetlen áll a tiszta szűz,

Nem perzselődik el sem hajaszála,

Sem fehér teste, sem lengő ruhája.

Rémülve látja, s felsivit a nép:

«Csak több tüzet! Ennyi még nem elég!»

— — — — —

A boszorkány nem ég el – mindhiába –

Egyszerre csak kigyullad szive tája,

Azon tűztől, mely benn lelkében éget,

Lássátok, itt az igazi ítélet!

Ti nem bánthatjátok, de saját lángja
Felosztatja, beviszi a halálba.

Törnek szivéből mindjobban a lángok,
Körülte sziporkáznak tűzvirágok.

Lelke izzó folyamként ontja szét
Életadó, gyilkos, tiszta tűzét.

Szétfolyik a tűz, előnti a máglyát,
Erejével eloltja földi lángját.

Majd, tovább terjed, előmlik a népre,
Új tüzet gerjeszt mindegyik szívébe.

S most, hogy a tűz gyöngye testét megkapja,
Izzó fehér a boszorkány alakja.

Kit földi tűz nem érhet, nem bánta,
Elégeté most saját tiszta lángja.

8. A mosoly

Rózsaszín márványból
Van szép palotája,

Szűz-fehér selyemből
Uszályos ruhája,
Fején kis korona
Rubintól, gyémántból,
Övén aranycsillag
Fonott holdsugárból.

Szava, mozdulása
Szerelemre válik,
Ki látja, szereti,
Kíséri halálig,
Boldog lesz, kit érint
Lágy, puha kezével,
Minden sebet gyógyít
Egy tekintetével.

De ki egyszer is csak
Mosolyát meglátta,
Zavaros lett annak
Minden boldogsága.
Boszorkány mosolya
Csak úgy szíven kapja,
Mintha mérges kígyó
Szívébe harapna.

9. A liliomról

Boszorkány-virágok az erdőben nőnek

Két hajtása vagyon ugyanazon tőnek.

Egyik a fehér-szüz-liliom virága

Másik a pokolnak égő tüzrózsája.

„Tündér” a boszorkány, ha liliom marad

Ha rózsává nyilott, tűz-kévéket arat

Elperzseli véle az egész világot,

Ő maga nem talál soha boldogságot.

Szép boszorkány lányok, legyetek „tündérek”

„Amazt” a szerelmet sohsem keressétek,

Túl-gazdag szívetek szeretete drága,

Maradjon a bűvös liliom virága.

Túl nagy érzelemnek kétféle a vége:

Meny világa vagy a pokol sötétsége

Szent legyen a lélek, tiszta a szerelem

Földi boldogság is csak az égben terem.

10. A boszorkány és a medve

Mikor már ember közt

Nem volt maradása,
Rengeteg erdő lett
Boszorkány lakása.

Félelmet nem ismer
A ki arra járhat,
Csak világkerülő
Vad erdei állat.

Erdei állatnak
Érti titkos szavát,
Madárral, bogárral
Megérteti magát.

Medve jött utjába,
Mondta a medvének:
«Nem bántlak!» a medve
Felelte: «megvédelek!»

Az óta ott alszik
Küszöbe tövében,
Nyári langyos estén
Fehér havas éjben.

Sokszor a leánynak

Fehér habos karja
Medve kócos nyakát
Ölve takarja.

Fejük felett pedig
Zöld fenyűfák ága
Ide-oda inog
Arany holdvilágba.

11. Visszahívás

„Térj vissza hozzánk szépen kérlek,
Magányos, bátor büszke lélek!

Előtted minden gyönyör tárva
Tied a föld minden virága.”

„Nem mehetek, nem mehetek
Hisz’ gyűlölnék az emberek,

Félnek szemem izzó tüzétől,
Félnek szívem láng-melegétől.” ”

„Nász koszorút fonunk fejedre
Minden vétke el lesz felejtve.”

„Egyet meg nem bocsájtok nékem:

Hogy tiszta vagyok, s nincsen vétkem” ”!

12. A pásztor (Máramarosi monda)

Midőn első forró napfénytől

Szétfolyó hóvíz elapad,

Jön a nagy pásztor és bejárja

A közel s messze falvakat.

Kiválaszt férfit, nőt, leányzót:

«Legeltessétek nyájamat,

Te, szunyogok zsongó seregjét,

Te, az iramló fővadat.

Te, a medvéket őrized meg,

Te, örködsz méh s darázs felett,

Te vigyázol a madarakra

Míg jó a jövő kikelet.»

Mindenkinek kiadja nyáját,

És mindtől számon kéri majd

A legutolsó bogárkát is,

Ha rét és erdő újra hajt.

Jön a boszorkány hajlékához
Állatok és erdők ura,
Szól: «Gyermekem, te légy ez évre
A sárga rigók pásztora.

Ha nevezek pásztornak férfit,
De sokszor is meg nem felel
Hívásának, hanyag, lusta,
Asszonyt is sok más gond fog el.

Csak hogy ha tiszta szűz leányzó
Pásztorkodik egy nyáj felett
Van biztonságban minden állat,
Akkor nyugton pihenhetek.

Egy darabot sem ad a nyájból,
Éber szeme ügyel-figyel,
Ha veszély közeleg felénk
Ködfátyollal borítja el.

Ha nyája «vad», golyó nem éri,
Ha légy, nem bántja fergeteg,
Ha dongó, szakadó esőtől
Virágszirmokkal védik meg.

Őrizd hát a rigók seregjét
A zöldülő bükkes hegyen
Hogy erdők arany fuvolája
Bántatlan és szabad legyen.

Meghajlik mélyen a leányzó,
Körülte zsong a kikelet.
Sárga rigók arany seregje.
Szállong repül feje felett.

13. A rém

Szép boszorkánylányok járnak
Füzértáncot minden éjjel
Harmatos rét zöld fűvében
Tiszta, szűzi szenvedélylyel.

Párducz, tigris arra kúszik
Itatóra a holdfénybe,
Zöld szemükből visszacsillan
Vad sugárban a hold fénye.

Felsivit egyik boszorkány:
«Vad állat jó, fussunk, édes!»

Szól a másik: «Őz után járt,
Nem veszélyes most, nem éhes!»

Zúgva jó vihar felénk,
Tűzkévéket ont az égből,
Takarót vonnak magukra
Boszorkányok rét fűéből.

Elszáll a vihar felettük,
El is némúl tombolása,
Lágyan hangzik távolabbról
Andalító búcsuzása.

— — — — —

Csendes tiszta lesz az éjjel.
Boszorkányok újra szállnak
Átlátszó arany szövetjén
Harmatseprő holdvilágnak...

De ijedve rebbennek szét —

— — — — —

Ingadozva, lágy sötétén

Jó egy árnyék. — —

Kékes-tompa

Foltot tép a tiszta fényben.

«Láttad?» – «Láttam. Oh, mi szörnyű
Kapzsi kézzel, irigy szemmel
Közelit, éppen felénk tart,
Fussunk, szálljunk, jön az ember!»

14. A könny

„Jer, szálljunk fényes holdvilágban!”
„Nem mehetek, széttépve szárnyam.””

„De mi perzselte, tépte széjjel?”
„Forró könnyem hullt rá az éjjel.””

„Hisz tőlünk távol salak gyöngye,
Boszorkányszemnek nincsen könnye.”

„Kuvik madár repült felettem: –
Egy földi ifjút megszerettem.””

15. Éjji ének

Fonjad, fonjad koszorúdat
Tánczra hí a csendes éjjel,
Átlátszóan sötét hosszú
Fátyol-szárnyad bontsad széjjel.

Harmatos, virágos réten
Elsiklik a hold sugárja
Fénybogarak jönnek, szállnak
A fehérlő holdvilágba.

Csak nagy hosszú fátyol-szárnyad
Ne kerüljön ember-kézbe,
Ember keze durva érdes,
Összetépne ijedtébe.

Hogyha egyszer összetépne,
Mindig csak a földön járnál,
Nincs szomorúbb, szárnyatépett
Földönjáró boszorkánynál.

Fonjad, fonjad koszorúdat
Tánczra hí a csendes éjjel
Sima röptű sötét hosszú
Fátyol-szárnyad bontsad széjjel.

16. A boszorkány

Szárnynyal jött a világra.
Már kis gyerek korába'

A csillagokra vágyott,
Nem tudta földi szemmel nézni a világot.
Szelid, jó volt a szíve,
Az arcza ifjú, szép
A bogárnak sem ártott,
S őt mégis folyton, folyton üldözték.

Szülője, míg tehetett,
Két szárnyát rejtegette
Kíváncsi szem előtt,
Vállára húzta hányszor szép kis leánykájának
Az óvó keszkenőt.
Takarta – mindhiába –
Csak folyton nőtt a szárnya,
S a félénk gyermeket
Kerülte mindig a gyermeksereg.

Egy kis társnője éppen
Kézét tartá kezében,
Csókolta ajkait:
»Mi szép vagy, jó vagy, édes!«
Egyszer csak félelemmel ijedve felsivít:
»Oh a boldogtalan,
»Nézzétek, hiszen néki szárnya van!«

Egy másszor a leányzó
Hajlik beteg felé,
Ki láz-forró párnáin
Nyugtát nem lelheté,
A lány ajkához tartja
A hűtő poharat,
A beteg nyúl utána – de örült rémülettel
Szívéből ily sohaj fakad:
»Távozz, boldogtalan!
»Segítség, hiszen ennek szárnya van!«

Szeretett végre ő is,
Mint más ifjú leány,
Csak hogy szerelme hívebb,
És tisztább volt talán.
Az ifjú, hogy meglátta,
Igézőnek találta,
Karját tárta felé,
Örült, hogy eszményképét végre fellelé.
De im, egy jó barátja
Suttogva mén utána:
»Nézd csak, boldogtalan,
»Imádottadnak két nagy szárnya van!«

Nem volt már maradása,

Pusztába' lőn lakása,
Elúnta a világot,
Csak nyugalomra vágyott,
S kit Isten, ember, elhagyott,
Ápolta a beteg fát, virágot, állatot.
Mit nem lelt a világba',
Itt elhagyott magányba',
Önként hajlott felé
A szeretet, a hála sebirtó balzsamával
Lágyan körül vevé.
És bár a környék népe
Mindig rettegte, félte,
Sok eltévedt szegény
Éledt fel, háza, szíve melegén.

De fáradt árva lelke
Nyugalmat nem talált,
Kereste – mindhiába –
A teljes boldogságot vagy társát, a halált.

Egyszer – miért? – ki tudja,
Magányos vándor-útja
Város felé vezet.
De mit jelent a téren e gyülekezet?
Felzúg a hangya-fészek:

»Jön a boszorkány, nézzed!

»Hamar égessük el!

»Mert városunkra jött szörnyű jel.«

Már készen áll a máglya,

Piros, csavargó lángja

Kék füst közzé vegyül,

Sűrűbb a füst – a széles téren elterül.

Elégtek már a szárnyak,

Testéből a leánynak,

Minden, mi felmarad:

Marék hamu s egy szirkós égett csontdarab.

Egy útas arra térve,

Kérdé: mi volt a vétke?

Mért égették el?

A kíváncsi utasnak ezerhangú üvöltő

Nagy néptömeg felel:

»Megérdemlé – éltén kiváló szörnyű folt:

»Hisz szárnya volt!«–

17. Tűz-rózsa

Mint varázslót

Égeték el

Az édes apját.

„A boszorkány

Nem tud szeretni”

Igy mondogatják.

Nem is akart,

Nem is tudott,

Úgy földi módra,

De szive lángolt

Égett, mint

Egy csoda-rózsa...

*

Egyszer egy legény

Szólt hozzá:

„Légy feleségem!”

A leány csak rá néz:

„Miért mondod

Ezt te nékem?”

*

A legénynek

Volt szeretője,

Nem egy, de három,

Egy szép menyecske,

S két legszebb lány

Kilencz határon.

Az egyik hűtlen lett,

S a legény

Kést vert szivébe,

Nem tudta senki

Ki a gyilkos?

Kire száll vére?

*

Együtt ülnek

A komoly bírák,

Találják, kérdik. –

Egy csengő szó

Hangzik feléjük,

De meg nem értik.

Előlép lassan

A boszorkány,

Mindenki hallja,

Miként magát

Nagy nyugalommal

Gyilkosnak vallja.

*

Kimondva a

Kemény ítélet

Már kész a máglya,

A lány körül
Lobogva csapdos
Pirosló lángja.

Hogy éri testét
Izzón, forrón
A lángok csókja,
Kinyilik szive
Mint egy bűvös,
Nagy bibor rózsza.

Az égő nyíló
Rózsza mostan,
Lágy harmat helyett,
Kelyhébe fogja
Az egész, nagy
Égi szerelmet.

És szenvedélylyel
Némán néz a
Bámuló népre,
Fájdalmas-boldogan,
De köny csak
Nem jó szemére.

A láng elalszik –

A nép elfeled

Keresztet vetni.

Halkan mondják:

„Hiába –

Nem tudott szeretni.”